

TIL KOMPETENSIYALAR

Sariqboyeva Zulfiya Yashnarbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim fakulteti 2 kurs magistranti.

Annotatsiya: Ushbu maqolada til kompetensiyalarining muhim jihatlari muhokama qilindi. Jumladan, chet til o'quv predmetini nutqiy va til kompetensiyalarini shakllantirish orqali o'qitish masalasi yoritilgan. Shuningdek, mazkur kompetensiyalarni shakllantirishda maqbul sanalgan samarali texnologiyalar taqdim qilingan.

Kalit so'zlar: chet til o'qitish, kompetensiyaviy yondashuv, nutqiy hamda til kompetensiyalari, samaradorlik, ta'lim bosqichlari, metodlar.

KIRISH

Globalashuv jarayoni dunyo miqyosida jamiyatning barcha sohalarini qamrab olayotgan sharoitda chet til ta'limi zimmasiga bir qancha muhim vazifalarni yukladi. Bugungi davr chet tildan amaliy foydalanish samaradorligini chet tili o'quv predmetining ham, ta'limning ham asosiy muammosiga aylantirdi. Chet til ta'limining asosiy vazifasi o'quvchilarga faqat bilim berish emas, balki bu bilimlar orqali ularning kommunikativ malakasini oshirishdir. Ayni damda chet til ta'limida ham tarkibiy bosqich amalga oshirildi: reproduktivlikdan kognitivlikka qadam qo'yildi. Bu degani reproduktiv ingliz tilini o'qitishda o'qituvchi kuzatuvchi, yo'naltiruvchi sifatida o'quvchi esa passiv emas, balki faol sub'ekt sifatida harakat qilmoqda.

ASOSIY QISM

Til kompetensiyasi – punktuatsiya va orfografiya qoidalarini o'rganish takomillashtiriladi. **Leksik kompetensiya** negizida mavzuga oid so'zlarni oddiy matnda to'g'ri ishlata olish, so'z tuzilishi (qo'shma so'zlar va affiksatsiya), boshqa tillardan kirib kelgan so'zlar (baynalminal so'zlar) haqida ilk tushunchalarni shakllantirish amal lari bajariladi. **Grammatik kompetensiya** bo'yicha 5-7 sinf o'quvchilari bir nechta grammatik hodisalarni kompetensiyalar negizida bosqichma bosqich sinflar kesimida o'rganishadi. **Fonetik kompetensiyaga** oid tovushlarni gapda va yakka holda tinglaganda farqlay olish, kommunikativ vaziyatlarda gapning kommunikativ turlari (darak, so'roq, buyruq gap)ga mos ravishda ritm va intonasiyadan to'g'ri foydalanish, til tovushlarini, gapirish ko'nikmasini rivojlantirish bilan birga nutqda ishlatishni mashq qilish bilimlar o'zlashtiriladi.

Nutqiy kompetensiyaga oid mustahkamlovchi mashqlar. Bunday mashqlar bir vaqtning o'zida til kompetensiyasini ham mustahkamlashda qo'llanilishi mumkin.

Mazkur mashqlarni kichik matnlarni o'qishda foydalanish tavsiya qilinadi. Masalan, "Read the following Passage and select 2 correct answers from 5 options (A-E)", "Match the beginning of each sentence (A-E) with the correct endings (1-7)", "Select the word in each group that does not have the same meaning", "Before you read the text you should ask yourself or from your partner a few questions:

Does the title give me/you a clear idea of the content? 2. Do I/you know anything about this topic? 3. What kind information can I/you expect to find from the text? 4. Can I/you predict the structure of the text from the title?, "Short answer questions. Read the passage on the following page and answer the questions (A-E) with the words from the text. Write NO MORE THAN TWO WORDS or A NUMBER".

Bunday mashqni bajarishda o'quvchi matndan foydalanib, so'ralgan ma'lumot asosida kerakli miqdordagi so'zlarni to'ldirishi kerak. Bu mashqni bajarishda javoblar matnda ketma-ketlikda joylashganligi hamda kerakli raqam yoki so'zlarni to'ldirib javob berish lozimligi o'quvchilarga tushuntiriladi.

Yuqoridagi fikrlarga hamda metodik tavsiyalarga tayanib, o'quvchilarga ingliz tilini o'qitishda kompetensiyalarni rivojlantirish kamarali mashqlar va texnologiyalardan hamda multimedial ta'lim dasturlaridan foydalanib tashkil qilinsa, amaldagi metodik ta'minotni takomillashtirish masalasi hal qilinadi, deb xisoblaymiz.

Chet tili darslaridagi dastlabki daqiqalardan, o'quvchilarga yuqoridagi berilgan mashqlar va texnologiyalardan foydalanilsa, o'quvchilarning xorijiy til o'rganishga bo'lgan qiziqishlari yanada ortadi va zerikishdan yiroqlashadilar. Natijada o'quvchilarning mustaqil, erkin, mantiqiy fikrlash imkoniyatlari kengayadi va kelajakda ularni madaniyatlararo muloqot dialogida ishtirok etish imkoniyati takomillashadi.

O'quvchilar ingliz tilini o'rganish orqali belgilangan kompetensiyalarni samarali egallash masalasi quyidagi amaliy tavsiyalarga binoan amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

1. O'quvchilar ma'lum intellektual, ijodiy va kommunikativ bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari kerak. Bu degani, ular matn bilan ishlashni bilishlari kerak (asosiy fikrni belgilash va ajratish, chet tilidagi matndan kerakli va zarur ma'lumotlarni qidirib topa olishi), ma'lumotni tahlil qila olishlari, kerakli xulosalarni chiqarishni, diskussiya olib borishni bilishlari, suhbatdoshni tinglashni va tushunishni bilishlari kerak.

2. Uzlaksiz ta'lim bosqichlarida har qanday chet tili (ingliz, nemis, fransuz) ni o'qitish va o'rganishda tili o'rganilayotgan mamlakatlar madaniyatini integratsiyalashgan holda tadbqiq qilish lozim. Bu o'rinda, chet tilni o'rgatishdagi madaniyat, asosan, ma'lum bir millat, elat, xalqlar hamda milliy qadriyatlar

sivilizatsiyasidagi faoliyatga asoslanadi. Ingliz tilini umumta'lim maktablarida o'qitish, asosan, chet tilini o'qitish maqsadi hamda belgilangan ta'lim mazmunidan kelib chiqib amalga oshiriladi. Bu jarayonda o'rganiladigan lingvistik, leksik, grammatik, talaffuzdagi birliklarda o'quvchining e'tiborini nutqiy jarayonga qaratish lozim.

3. O'quv materiallarini (mashqlar va texnologiyalar) saralashda uzviylik prinsiplariga rioya qilish kerak. Demak, nutqiy va til komtetensiyani rivojlantirishga oid leksik, grammatik xodisalarga ham qo'shimcha mashqlar va texnologiyalar kiritib boriladi.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. O'z.Res. uzluksiz ta'lim tizimining DTS. Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun chetillari o'quv dasturi: ingliz tili. DTS. Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun chet tillari o'quv dasturi: ingliz til. // "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnal. 4-son (may-iyun) 2013-yil.

2. Matt Purland. Big resource book. Intermediate/level 1. First published in the UK by English Banana.com. 2015 y. 128 pages.

3. www.englishbanana.com online materials.

4. Galskova N.D., Gez N.I. Teoriya obucheniya inostrannym yazykam. Lingvodidaktikai metodika. – Moskva: 2016. –335st.